

investment source in the agricultural-industrial complex has been shown. It has been noted that the expediency and necessity of investment lending to the agricultural-industrial complex is conditioned by technological and economic peculiarities of agricultural-industrial production. The content and tasks of the mechanism of investment crediting of agricultural-industrial complex have been revealed. The features of agricultural-industrial production, which significantly affect the processes of providing and servicing investment loans, have been presented. It has been substantiated that a promising source of investments in the agricultural-industrial complex is a loan. It has been proved that in order to support the food security of the state, within the framework of the implementation of the state economic policy, additional measures should be taken to minimize the risks of investment lending to the agricultural-industrial complex. The list of specific lending instruments used to increase investment in the agricultural-industrial complex has been given. It has been proved that solving the problem of stimulation of investment activity of agricultural-industrial enterprises on the basis of attraction and use of credit resources needs to be solved, based on the needs of both agricultural-industrial enterprises and the banking system (institutions can only provide loans under certain conditions). It has been noted that in the agricultural-industrial complex investment loans can be directed to replenish both the main and working capital, the term of lending may be less than a calendar year. The results of generalizations on organization of work with agricultural-industrial enterprises, which are borrowers of investment loans have been given. It has been concluded that the promising method of lending to the agricultural-industrial complex is project lending (project method). It has been noted that the development of investment lending to the agricultural-industrial complex is expedient to implement on the basis of experience of developed countries (this, in particular, will allow in the future to gain access to financial resources accumulated in international markets). It has been substantiated that it is advisable to take measures aimed at organizing the training of specialists in lending to agricultural-industrial enterprises in higher educational institutions. Such work should be carried out jointly by educational institutions and banking institutions. In the future, research on the methodology for forecasting the dynamics of investment lending to the agricultural-industrial complex, taking into account the state of global food markets and changes in the macroeconomic situation, should be carried out.

Key words: investment, investment support, agricultural-industrial complex, credit, investment crediting of agricultural-industrial complex.

Одержано 27.09.2017 р.

УДК 338.26:332.1

Кальницька Марина Анатоліївна,
к.е.н., доцент кафедри міжнародної політики,
Ужгородський національний університет

ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю системного вирішення проблем державного регулювання соціального розвитку в умовах глобальних трансформацій національної економічної системи, що супроводжується зниженням рівня якості життя, погіршенням соціальної забезпеченості населення. Відтак, соціальний розвиток виступає важливим інтегруючим елементом соціально-економічного поступу держави і потребує всебічного дослідження на засадах системного підходу. Метою статті є всебічне дослідження різних аспектів соціального розвитку України, визначення його основних проблем та окреслення можливих шляхів їх подолання. Аналіз нормативно-законодавчої бази та численних досліджень науковців у сфері соціального розвитку дозволив систематизувати складові державної соціальної політики, що стосуються сфер: доходів населення, соціальних послуг, житлово-комунального і транспортного обслуговування, охорони здоров'я та ін. Показано, що в Україні інституційно регулюються як сфери безпосереднього визначення рівня соціальної забезпеченості населення, так і підтримувальні. В якості основних завдань соціальної політики визначено: забезпечення населення державними соціальними стандартами та гарантіями, регулювання ринку праці, протидія безробіттю, регулювання оплати праці, управління пенсійним забезпеченням і соціальним страхуванням, розвиток соціально-трудова відносин, надання адресної соціальної допомоги та соціальних послуг різним категоріям громадян. Соціальний розвиток розглянуто в якості стратегічного пріоритету соціально-економічного поступу України, що охоплює питання життєдіяльності громадян, їх соціальної захищеності. Наукова новизна дослідження полягає у формулюванні авторського трактування соціального розвитку в якості домінуючої компоненти соціально-економічного зростання держави, що визначає міру соціального забезпечення зорієнтованості та використання потенціалу економічного розвитку в цілях формування і реалізації людського капіталу як невід'ємного ресурсу та передумови ефективності функціонування системи національного господарства та забезпечення її соціальної, демографічної, макроекономічної, виробничої, інноваційно-інвестиційної та інших складових безпеки. Практична значущість полягає у визначенні головного цільового

орієнтує як результату соціальної політики держави, що має узгоджуватися з потребами економіки.

Ключові слова: системний підхід, соціальна політика, соціальне забезпечення, соціальний розвиток, соціально-економічна система.

ВСТУП

Ефективність соціального розвитку держави визначається створенням умов для оптимального функціонування соціальних відносин у суспільстві і є об'єктивною передумовою стабільного і збалансованого розвитку України як соціально-економічної системи. Проблеми державного регулювання соціального розвитку особливо актуалізуються в умовах глобальних трансформацій національної економічної системи, що супроводжується посиленням диференціації доходів та витрат населення, зниженням рівня якості життя, погіршенням соціальної забезпеченості населення. Відтак, соціальний розвиток виступає важливим інтегруючим елементом соціально-економічного поступу держави і потребує всебічного дослідження на засадах системного підходу.

Постановка проблеми. Питання соціального розвитку є істотною якісною характеристикою соціально-економічного зростання, дестабілізація його елементів може призвести до негативних соціальних, а в подальшому – економічних наслідків. Отже актуалізується необхідність теоретико-методологічного забезпечення розробки стратегічних пріоритетів, механізмів та засобів удосконалення державної соціальної політики, особливо в процесі планування соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти соціального розвитку знаходяться в центрі уваги багатьох науковців. Так, В. Куценко трактує соціальну сферу як поліфункціональне явище суспільного життя, великий сектор економіки та економічної структури суспільства, сферу діяльності людей, результатом функціонування якої є надання сукупності послуг, що задовольняють потреби суспільства і його членів, і пов'язані зі створенням доданої вартості; сюди відносять житлово-комунальне господарство та побутове обслуговування; пасажирський транспорт; зв'язок; охорону здоров'я; фізичну культуру та соціальне забезпечення; освіту, культуру, мистецтво [2, с. 17, 752].

Відтак, науковець вирізняє таку спільну ознаку елементів соціальної сфери як спільність функцій та призначення в суспільному поділі праці – надання соціальних послуг для держави, суспільства та окремих людей. Це дозволяє відносити до соціальної сфери необмежену чисельність видів економічної діяльності, зорієнтованих на надання соціальних послуг, характерними особливостями яких є збіг стадій виробництва та споживання, безпосередній контакт зі споживачем послуг, орієнтація на суспільство чи окремого індивіда, локальність споживання послуг.

У дослідженні науковців НІДС ідентифіковані головні суперечності державної соціальної політики на перехідному від адміністративної до ринкової економіки етапі. Це недостатня увага соціальної складовій державної політики і невизначеність в зв'язку з цим моделі соціальної політики держави,

інструментарію обрання її пріоритетів, механізмів і засобів реалізації, низька ефективність соціальних програм, руйнування соціальної інфраструктури, недосконалість нормативно-правового забезпечення системи соціального захисту, глибоке розшарування рівня доходів громадян та надмірність соціально-бюджетних пільг, нераціональний розподіл системи соціальних послуг, зниження трудового потенціалу і надмірні обсяги зовнішньої трудової міграції населення [10, с. 5-21].

У середовищі науковців-практиків превалює переконання відносно врахування, при наданні характеристики соціального розвитку, таких аспектів як політика доходів та система оплати праці, сфера соціальної підтримки та соціального страхування, система охорони здоров'я, підтримки сім'ї та дитини, ринок праці та зайнятості, житлова політика, міграційні процеси [5, с. 94-114].

Певною системністю характеризується підхід до трактування соціального розвитку держави О. Макари, який розглядає його крізь призму соціально орієнтованої економіки як сукупності процесів формування її основ – (1) конкурентної ситуації на ринку, що забезпечує орієнтацію виробництва на інтереси споживання, та (2) соціальне забезпечення населення задля підвищення його добробуту і життя [3, с. 32].

Але, звернімо увагу на те, що науковці не враховують аспекту системності управління соціальним розвитком, що особливо важливо в транзитивних економіках та менш помітно в соціально-економічно розвинених державах. Йдеться, зокрема про те, що незабезпеченість структурних характеристик соціального розвитку може призводити до того, що навіть вельми заможна особа може не гарантувати собі соціального захисту і безпеки в середовищі, де надмірна частка населення соціально не забезпечена, деформований ринок праці і зайнятості, значний прошарок населення перебуває за межею бідності, нерозвинена система освітніх і медичних послуг, занедбана житлово-комунальна та соціальна інфраструктура, висока плінність міграційних процесів тощо. По-перше, ці чинники взаємопов'язані та, по-друге, соціальне середовище відкрите, відтак, жодна особа не може ізолюватися від нього.

Мета статті (постановка завдання). Мета статті – всебічно дослідити різні аспекти соціального розвитку України, визначити його основні проблеми та окреслити можливі шляхи їх подолання.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Законодавче регулювання соціального розвитку закладене в Конституції України, відповідних Законах України, Указах Президента України, Розпорядженнях Кабінету Міністрів України, інших нормативно-правових документах. Так, в Конституції (ч. 1, ст. 46) зазначається, що «...всі громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення

їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом» [1]. Але, зрозуміло, що таким чином охоплено лише одну з частин соціальної політики та соціального забезпечення населення.

У Законі України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» поняття соціальної політики прямим чином не визначається, але зазначається, що метою встановлення державних соціальних стандартів і нормативів є ідентифікація пріоритетів державної соціальної політики відносно забезпечення потреб населення матеріальними благами і послугами, а також необхідним для цього фінансуванням [6]. За результатами аналізу положень цього нормативно-правового акту до складових державної соціальної політики можна віднести такі сфери: (1) доходів населення, (2) соціальних послуг, (3) житлово-комунального обслуговування, (4) транспортного обслуговування та зв'язку, (5) охорони здоров'я, (6) забезпечення навчальними закладами, (7) обслуговування закладами культури, (8) обслуговування закладами фізичної культури та спорту, (9) побутового обслуговування, торгівлі та громадського харчування. Як бачимо, їх перелік доволі розлогий та включає як сфери безпосереднього визначення рівня соціальної забезпеченості населення, так і підтримувальні, причому вже навіть не настільки другого, як більшою мірою третього рівня. До останніх відносяться, на думку автора, соціальні стандарти і гарантії, пов'язані з торгівлею, громадським харчуванням та споживчими послугами, культурою, фізичним вихованням і спортом та деякими іншими сферами.

Хоча законодавче визначення поняття соціальної політики відсутнє й по нині (це визнається багатьма дослідниками [4]), що вважаємо одним з її домінуючих недоліків, в указах Президента України про основні напрями соціальної політики визначено її стратегічні цілі та завдання [7]. До певних особливостей можна віднести переакцентування соціальної політики у більшій мірі з окремих індивідуумів на сім'ю, а також усвідомлення необхідності формування і розвитку соціальної інфраструктури. В якості основних завдань соціальної політики держави визначено, зокрема: забезпечення населення державними соціальними стандартами та гарантіями, регулювання ринку праці і трудової міграції, протидія безробіттю, регулювання оплати праці та професійного розвитку, управління пенсійним забезпеченням і соціальним страхуванням, розвиток соціально-трудова відносин, надання адресної соціальної допомоги та соціальних послуг різним категоріям громадян, протидія торгівлі людьми та ін. [8].

Для підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері надання соціальних послуг були прийняті відповідні розпорядження Кабінету Міністрів України, проте, на жаль, їх положення не були спрямовані на уточнення нормативно-правових основ, як поняття державної соціальної політики, так і системи соціальних послуг. У документі визначені

лише негативні аспекти системи соціальних послуг в Україні, узагальнені принципи їх надання та напрями удосконалення державної політики у цій сфері, сформовані попередні основи практики моніторингу [9].

Відтак, претендує на об'єктивність висновок про недостатність законодавчого закріплення положень соціальної політики, соціальної сфери та соціальної безпеки в Україні, що унеможливує побудову системного підходу до державного регулювання в цій сфері. Зокрема, більш розробленими в цьому плані слід визнати результати науково-методичних досліджень.

Соціальний розвиток ми розглядаємо в якості стратегічного пріоритету соціально-економічного поступу України, відтак він має охоплювати питання забезпечення належного рівня умов праці та життєдіяльності громадян, їх соціальної захищеності. Отож, державного регулювання потребують такі напрями, як сфера доходів, зайнятості, ринок праці, демографічна сфера. Традиційно для вітчизняного соціального розвитку домінуючими складовими визначаються соціальний захист, соціальна допомога та соціальна підтримка

Авторське бачення соціального розвитку передбачає її трактування в якості домінуючої компоненти соціально-економічного зростання держави, що визначає міру соціального забезпечення зорієнтованості та використання потенціалу економічного розвитку в цілях формування і реалізації людського капіталу як невід'ємного ресурсу і передумови ефективності функціонування системи національного господарства та забезпечення її соціальної, демографічної, макроекономічної, виробничої, інноваційно-інвестиційної та інших складових безпеки.

При цьому зауважимо, що аспект соціального розвитку не може розглядатися відокремлено від економічного і навпаки. Це дві взаємопов'язані та взаємообумовлюючі одна одну характеристики, дві складових єдиного суспільного процесу, що об'єднані поліструктурною та поліфункціональною складною системою. При зосередженні уваги та зусиль на стимулюванні лише однієї складової розвитку в довгостроковій перспективі, на думку автора, неможливо досягти збалансованого соціально-економічного зростання. Відтак, і головний цільовий орієнтир як результат соціальної політики держави також має узгоджуватися з потребами економіки. Саме тому видається найбільш доцільним визначення в якості головного критерію ефективності соціального розвитку формування і ефективне використання людського капіталу. У такому випадку висока якість життя, як мета державної соціальної політики, буде лише однією з її передумов, адже важливо не лише жити добре з високим рівнем достатку, але й скеровувати ці блага на суспільний та соціально-економічний розвиток держави, формування необхідного для цього ресурсного потенціалу.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Спад розвитку вітчизняної соціальної сфери

обумовлюється відсутністю довгострокової стратегії соціального розвитку держави з чітко визначеними механізмами, інструментами та засобами, спрямованими на досягнення її мети і завдань. Для успішного розвитку соціальної сфери надзвичайно важливо систематизувати її основні завдання і окреслити комплексний довгостроковий соціальний розвиток, сформовано, відповідно, повноцінну

соціальну інфраструктуру та визначити підсистеми соціокультурного розвитку громадян. Подальші дослідження мають бути зосереджені на питаннях удосконалення нормативно-методичного базису оцінювання, забезпечення ефективності державної соціальної політики на різних рівнях системної ієрархії управління, ефективності її регулювання, впливу соціальних факторів на економічне зростання України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254K/96BP>.
2. Куценко, В. І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): Монографія / [За наук. ред. Б. М. Данилишина] / РВПС України НАН України. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-поліграф», 2008. – 818 с.
3. Макара, О. В. Формування моделі соціально орієнтованого регулювання національної економіки: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н. за спец. 08.00.03 – організація та управління національною економікою / Макара О. В. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 40 с.
4. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні. Аналіт. доповідь / О. О. Кочемировська, О. М. Пишуліна. – К.: НІСД, 2012. – 88 с.
5. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 576 с.
6. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: закон України. – К.: Відомості Верховної Ради України. – № 48 від 01.12.2000.
7. Про Основні напрями соціальної політики на 1997-2000 роки. Указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1166/97/print1391520474963458>.
8. Про Положення про Міністерство соціальної політики України: указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/laws/show/389/2011>.
9. Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг : розпорядження Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/556-2012>.
10. Україна як соціальна держава: гасло для політичної конкуренції чи шлях до солідаризації суспільства?: Аналіт. доповідь / О. М. Пишуліна, Я. А. Жаліло, С. І. Лавриненко [та ін.] / [За заг. ред. В. Є. Воротіна]. – К.: НІСД, 2009. – 108 с.

REFERENCES

1. The Constitution of Ukraine. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254K/96BP>.
2. Kutsenko, V. I. (2008). Social sphere: the reality and contours of the future (questions of theory and practice): Monohrafiya. Nizhyn: TOV «Vydavnytstvo «Aspekt-polihraf».
3. Makara, O. V. (2013). Formation of the model of socially oriented regulation of the national economy (Unpublished doctoral dissertation). Ternopil: TNEU.
4. Kochemyrovska, O. O., Pyshchulina, O. M. (2012). The main directions of optimization of the social protection system in Ukraine: Analit. Dopovid. Kyiv: NISD.
5. About the internal and external situation of Ukraine in 2013: Schorichne Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv: NISD.
6. Law of Ukraine «On State Social Standards and State Social Guarantees». Kyiv: Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy.
7. Ukaz Prezydenta Ukrainy. On the main directions of social policy for 1997-2000. Retrieved from <http://www.zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1166/97/print1391520474963458>.
8. Ukaz Prezydenta Ukrainy. On the Regulations on the Ministry of Social Policy of Ukraine. Retrieved from <http://www.zakon1.rada.gov.ua/laws/show/389/2011>.
9. On approval of the Strategy for reforming the system of provision of social services: rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy. Retrieved from <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/556-2012>.
10. Ukraine as a social state: a slogan for political competition or a way to solidarity of society? (2009). Kyiv: NISD.

Кальницькая Марина Анатольевна. ОСНОВЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

Актуальность темы исследования обусловлена необходимостью системного решения проблем государственного регулирования социального развития в условиях глобальных трансформаций национальной экономической системы, сопровождающиеся снижением уровня качества жизни, ухудшением социальной обеспеченности населения. Следовательно, социальное развитие выступает важным интегрирующим

элементом социально-экономического развития государства и требует всестороннего исследования на основе системного подхода. Целью статьи является всестороннее исследование различных аспектов социального развития Украины, определение его основных проблем и определение возможных путей их преодоления. Анализ нормативно-законодательной базы и многочисленных исследований ученых в сфере социального развития позволил систематизировать составляющие государственной социальной политики, касающиеся сфер: доходов, социальных услуг, жилищно-коммунального и транспортного обслуживания, здравоохранения и др. Показано, что в Украине институционально регулируются как сферы непосредственного определения уровня социальной обеспеченности населения, так и поддерживающие. В качестве основных задач социальной политики определены: обеспечение населения государственными социальными стандартами и гарантиями, регулирование рынка труда, противодействие безработице, регулирование оплаты труда, управления пенсионным обеспечением и социальным страхованием, развитие социально-трудовых отношений, предоставления адресной социальной помощи и социальных услуг различным категориям граждан. Социальное развитие рассмотрено в качестве стратегического приоритета социально-экономического развития Украины, охватывающая вопросы жизнедеятельности граждан, их социальной защищенности. Научная новизна исследования состоит в формулировке авторского варианта определения понятия социального развития в качестве доминантной компоненты социально-экономического роста государства, определяет степень социального обеспечения ориентированности и использования потенциала экономического развития в целях формирования и реализации человеческого капитала как неотъемлемого ресурса и предпосылки эффективности функционирования системы национального хозяйства и обеспечения ее социальной, демографической, макроэкономической, производственной, инновационно-инвестиционной и других составляющих безопасности. Практическая значимость состоит в определении главного целевого ориентира как результата социальной политики государства, должна согласовываться с потребностями экономики.

Ключевые слова: системный подход, социальная политика, социальное обеспечение, социальное развитие, социально-экономическая система.

Kalnys'tka Maryna A. BASES OF REGULATION OF SOCIAL DEVELOPMENT OF UKRAINE

The relevance of the research topic is due to the need for a systematic solution of the problems of state regulation of social development in the context of global transformations of the national economic system, accompanied by a decrease in the quality of life, worsening of social security of the population. Consequently, social development is an important integral element of the social and economic development of the state and requires a comprehensive study on the principles of a systematic approach. The purpose of the article is to comprehensively study various aspects of social development in Ukraine, identify its main problems and outline possible ways to overcome them. The analysis of the regulatory and legislative framework and numerous researches of scientists in the field of social development made it possible to systematize the components of the state social policy concerning the areas of: income, social services, housing and communal services, transport services, health care, etc. It has been shown that in Ukraine the institutions are regulated both as a sphere of direct definition of the level of social security of the population, and as supporting ones. The main tasks of social policy have been defined: provision of the population with state social standards and guarantees, regulation of the labor market, counteraction to unemployment, regulation of wages, pension and social insurance management, development of social and labor relations, provision of targeted social assistance and social services to different categories of citizens. Social development is considered as a strategic priority of Ukraine's social and economic progress, which covers issues of citizens' livelihoods and their social security. The scientific novelty of the research is to formulate the author's interpretation of social development as a dominant component of social and economic growth of the state, which determines the measure of social security orientation and the use of economic development potential in order to form and implement human capital as an inalienable resource and the prerequisites for the effectiveness of the functioning of the national economy and ensuring its social, demographic, macroeconomic, industrial, innovation-investment and other security components. The practical significance lies in determining the main target benchmark as a result of the social policy of the state, which should be consistent with the needs of the economy.

Key words: system approach, social policy, social security, social development, socio-economic system.

Одержано 11.10.2017 р.